

І.В. Крапивний

Роль організаційних інновацій у формуванні економіки знань

У даній статті автор визначає ключові фактори успішного інноваційного розвитку в умовах формування економіки знань. Одним із таких факторів є організаційні інновації, які відіграють важливу роль у створенні інноваційних мереж. У статті також показано зростаюче значення здатності створювати і використовувати знання для конкурентоспроможності підприємств.

У теорії „економіки, що базується на знаннях” (knowledge-based economy), організаційні інновації є серцевиною аналізу процесів, що відбуваються на рівні інноваційних мереж. Організаційні інновації і взаємодія між учасниками інноваційного процесу розглядаються як ключовий фактор зростання компетенції і конкурентоспроможності підприємств, які розвиваються найбільш успішно в мережах, у яких існує інтенсивна взаємодія між виробниками та споживачами знання.

Значення цих проблем особливо зростає в умовах прискорення євро-інтеграційних процесів в Україні. Дослідження цих проблем також викликане необхідністю аналізу чинників, пов'язаних з формуванням „випереджальної” моделі розвитку в умовах формування економіки знань [1].

Економіка знань, про формування якої заявлено у Стратегії соціально-економічного розвитку України, базується на національних інноваційних системах, основною функцією яких є створення, розповсюдження та використання нових технологій та економічно корисних знань як в межах окремих мереж і кластерів, так і в межах регіонів і країни в цілому [2, 3]. Таким чином, в умовах сучасної економіки, для якої характерне загострення глобальної конкуренції, провідним чинником технологічного розвитку стають організаційні інновації. А ефективне впровадження останніх, як буде показано нижче, неможливе без перегляду відношення держави до системи економічної науки і підготовки відповідних спеціалістів перш за все на рівні регіональних університетів.

Для підтвердження даної тези розглянемо проблеми, які будуть виникати при реалізації державної інноваційної стратегії, а потім проаналізуємо чинники, впровадження яких дозволить створити інноваційне середовище, яке б сприяло включенню України у глобальну економіку знань.

Звернемося до інноваційної стратегії Великобританії, яка проголосила створити до 2010 року найбільш динамічну у Європі економіку знань. Так, у розділі „Чинники економічної ефективності Великобританії” підкреслюється, що „здатність поглинати і використовувати знання визначає можливості фірм включати їх у нові продукти, процеси або послуги, що залежить від людей, які створюють знання, управляють бізнесом і впроваджують інновації. Слабкі здібності менеджерів і робочої сили зазвичай значною мірою перешкоджають зростанню ефективності. ...Незначна кількість фірм систематично використовує методи управління людським ресурсом, пов'язані з ефективними відносинами службовців і культурою організації виробництва;

Крапивний Іван Васильович, кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри маркетингу, в.о. завідувача кафедри економічної теорії Сумського державного університету.

© І.В. Крапивний, 2005

...макроекономічна нестабільність у минулому, слабкі здібності і слабкі корпоративні стратегії – усе це впливає на низькі рівні інноваційних витрат. ...Інвестиції в інновації потребують доступу до фінансових ресурсів, але порівняно низькі рівні інноваційних витрат, ймовірно, більш пов'язані з відсутністю стимулів і умінням здійснювати інновації, ніж з нестачею коштів, хоча деякий розрив між попитом і пропозицією на фінансові ресурси існує. ...Важливими засобами доступу до знання є мережі і співробітництво. Підприємці усе більше виходять за межі своїх галузей у пошуках можливостей для співробітництва. Фірми, що базуються у Великобританії, хотіли б мати багато різноманітних мережних зв'язків, але відповідна інфраструктура є неоднорідною і випадковою, а зв'язки в основному викликані короткостроковими рішеннями” [4].

Як бачимо, це загалом проблеми організаційно-економічні і характерні вони не тільки для України. А останнє означає, що ми маємо шанс побудувати модель економіки „випереджального” типу. Однак це повинна бути модель, здатна компенсувати „слабкі місця” нашої економіки і, перш за все, відсутність достатніх для сталого розвитку фінансових ресурсів. Як відомо, відносно цієї складової економічного розвитку порівняння не на нашу користь. Так, наприклад, державний сектор Великобританії закупив товарів і послуг у 2001-2002 рр. на суму 109 мільярдів фунтів стерлінгів. Тому, на думку розробників інноваційної стратегії Великобританії, існують можливості зробити державні закупівлі більш ефективними з точки зору стимулювання інновацій шляхом визначення пріоритетів і підвищення ефективності фінансових вкладень [там само].

Розробники ж інноваційної стратегії України, не враховуючи, „що світовий життєвий простір вже майже повністю освоєний і можливості його перерозподілу досить обмежені” [5, с. 4], традиційно фокусуються на фінансуванні масштабних „критичних” технологій, які в умовах усе більш зростаючої глобальної конкуренції можуть принести країні масштабні збитки. Однак разом з проривними „критичними” технологіями нашу економіку зможе підтримати масове впровадження еволюційних „покрокових” інновацій, що закладе підґрунтя для утвердження економічної моделі „випереджального типу”, внутрішніх чинників розвитку якої на сьогодні, на жаль, не існує. Необхідність такої політики обумовлюється не тільки відсутністю фінансових ресурсів, а й тим фактом, що уже сьогодні „направление развития и преобладающая концепция технологического прогресса все больше отходят от понятия «большой науки», одержимой тем, чтобы добиться максимальных размеров, объемов, скоростей; вместо этого происходит движение к такой концепции технологии, при которой во главу угла ставятся диверсификация, эффективность и оптимальная увязка множества функций» [6, с. 356].

Як свідчить досвід розвинутих країн, така політика дозволяє значно підсилити динамізм інноваційного процесу. Але складність її реалізації полягає у тому, що подібна модель інноваційного процесу не підвладна централізованому управлінню, а потребує методів опосередкованого впливу. Творчість неможливо планувати і регламентувати, а спеціалістів, здатних її стимулювати і підтримувати, ми поки що не готуємо. І це, напевне, одна із основних проблем реалізації інноваційної політики в умовах перехідної економіки.

Досвід розвинутих країн також свідчить, що потенційно конкурентоспроможні мережі і кластери існують у кожному регіоні і реалізація кластерних стратегій, відмова від методів прямого управління та всебічна підтримка органами виконавчої влади

інтеграції виробництва з регіональними університетами здатна не тільки змінити ситуацію на краще, але й вивести регіони на вищі рівні міжнародної конкуренції. Так, М. Портер підкреслює, що „региональная политика будет более эффективной, если она последует наращиванию отдельных кластеров. То, что служит притягательным центром для кластера, – университеты, исследовательские лаборатории, специализированная инфраструктура или резерв рабочей силы, – имеет гораздо больший эффект, чем субсидии» [7, с. 714].

Але утвердження „випереджальної” моделі інноваційної економіки неможливе без проведення кардинальних змін у всій системі науки і освіти перш за все з точки зору її переорієнтації на вирішення фундаментальних і прикладних проблем конкурентоспроможності національної економіки. Однак, як і раніше, перетворення ми намагаємося здійснити методом „проб і помилок”. А головною помилкою нашої інноваційної стратегії, а в результаті і національної доктрини розвитку освіти, залишається традиційне ще з радянських часів поклоніння вузькому технологічному детермінізму.

В той самий час досвід розвитку передових ринкових економік привів до більш широкого і більш прагматичного розуміння ролі технологій у зростанні конкурентоспроможності економіки. Як правило, роль системи науки і освіти в досягненні високої конкурентоспроможності економіки розглядається у цих країнах як результат об’єднання досягнень наступних трьох первинних областей сучасного знання: природничих і інженерних наук; гуманітарних і суспільних наук; а також наук мистецьких. Але на відміну від перехідних економік, у науковій системі яких ще залишається надія на суттєве державне фінансування досліджень, у розвинутих ринкових системах все більшого поширення набуває більш прагматичний підхід – кошти необхідно заробити самим. А тому і зростають вимоги до наукового знання, яке повинно перетворюватися у технології, незалежно від того, у якій сфері воно створюється.

Знання ефективно застосовується на практиці, коли воно стає технологією, що на грецькій мові означає мистецтво або уміння („*techne*”) і практика („*logos*”), тобто, „практичне мистецтво”. Виходячи з такого розуміння, поняття „технологія” належить не тільки до природничих і інженерних наук, які генерують фізичну технологію, тобто способи управління природним світом. Гуманітарні і суспільні науки повинні створювати організаційні технології, тобто способи управління соціально-економічними процесами, а безпосередньо мистецтво генерує „естетичні” (із давньогрецької – „задихатися”, „переповнюватися задоволенням”) технології або технології дизайну, тобто способи маніпулювання людським серцем і душею з метою досягнення стану, який греки називали „космосом”, або відчуттям справедливого упорядкування чисельних елементів зовнішнього світу [8]. Таким чином, поряд з фундаментальними дослідженнями прикладна роль науки полягає у створенні таких товарів і послуг, які б „перехоплювали подих” у споживача. Подібної взаємодії у нашій науковій системі не існує. Відсутні подібні цінності і в системі освіти та перекваліфікації спеціалістів.

Поєднання таким чином усвідомлених підходів приводить у розвинутих країнах до відповідної взаємодії між усіма сферами сучасного знання, а також до тісної їх інтеграції з виробництвом, що і визначає високу конкурентоспроможність цих країн у глобальній економіці знань.

Із вищесказаного стає зрозумілим, що рівень економічної науки і освіти у нашій країні у цілому не відповідає вимогам глобальної економіки знань. Особливо це стосується регіональних університетів, які, переважно, мають менше можливостей з точки зору як розвитку матеріальної бази, так і якісної підготовки наукових кадрів. Зрозуміло також, що без державної підтримки існуючу ситуацію важко буде змінити у найближчому майбутньому на краще.

У розвинутих країнах спеціалізація регіональних університетів, як правило, відповідає галузевій спеціалізації регіону, завдяки чому між наукою і виробництвом налагоджене плідне співробітництво. В Україні також не існує інших суспільних інститутів, окрім регіональних університетських комплексів, які б мали такі тісні наукові зв'язки з місцевими підприємствами, знали їх „слабкі місця” і готували для них спеціалістів, здатних ефективно вирішувати проблеми підвищення конкурентоспроможності економіки.

Зрозуміло, що технологічні інновації – головний чинник міжнародної конкурентоспроможності національних підприємств. Але на відміну від організаційних інновацій попит на них є похідним від попиту на продукцію підприємств, а, отже, з розвитком ринкової економіки буде зростати і фінансування відповідних наукових напрямків за рахунок виробництва. В той самий час в умовах стабільного розвитку фірми, як правило, не зацікавлені у проведенні організаційних змін, особливо тих, що базуються на трансфері знання, створеного сторонніми організаціями. Крім того, національні підприємства можуть отримувати і іноземні технології й обладнання. Однак згідно з теорією „дифузії інновацій” для масового впровадження і ефективного використання іноземних техніки і технології, а тим паче для комерціалізації власних досліджень і розробок необхідно створити відповідні соціально-економічні, організаційні і навіть психологічні умови, а також впровадити відповідні механізми залучення фінансових ресурсів. І, перш за все, необхідно створити таку систему національних і регіональних інновацій, яка б приваблювала фірм-конкурентів підтримувати і фінансувати діяльність регіональних університетів [7, с. 178].

У той самий час, підприємства повинні пам'ятати, що в умовах швидких змін зовнішнього середовища організаційні інновації є засобом стабільного динамічного розвитку. Про це постійно нагадує у своїй праці М. Портер, а Л. Едвінсон і М. Мелон, посилаючись на історію поглинання компанією „Ай-Бі-Ем” фірми „Лотус”, підкреслюють таке: „Решая проблемы, связанные с внедрением новых технических средств и удовлетворением растущих потребностей покупателей, компании пришли к осознанию того факта, что им не удастся осуществить долгосрочные стратегические программы без коренной перестройки организационных структур» [6, с. 442].

Усе це потребує як фундаментальних і прикладних досліджень у сфері інноваційної економіки, так і підготовки спеціалістів, здатних створити відповідні мікроекономічні умови (на підприємствах, в дослідницьких і освітніх установах), а також адекватне мезо- і макроекономічне інноваційно-інвестиційне середовище. У цілому, виходячи з вищесказаного, з метою наближення економічної науки до проблем прискорення інноваційного економічного розвитку хотілося б запропонувати наступну функціонально-цільову систему наукових досліджень, яка дозволить наблизитися до нової концепції технології, „при которой во главу угла ставятся диверсификация, эффективность и оптимальная увязка множества функций» [6, с. 356].

Необхідно, на нашу думку, по-перше, розробити загальну „нормативну” економічну теорію інноваційного розвитку, яка б відповідала принципам функціонування

глобальної економіки знань і базувалася на досвіді розвинутих економік, а тому могла слугувати орієнтиром стратегічного розвитку країни і не дозволяла нам, за умови її реалізації, залишитися осторонь глобальних процесів; по друге, – „позитивну” теорію, яка б базувалася на особливостях перехідної індустріальної системи і враховувала стан і структуру економіки України; і, по-третє, що безпосередньо стосується регіональних університетів і їх інноваційних структур, – проведення різноманітних прикладних „кейс-досліджень”, які б, базуючись на зазначених вище фундаментальних наукових напрямках, досліджували особливості відповідних регіонів і слугували підґрунтям для постійного коригування перших двох напрямків економічних досліджень.

Подібна структура системи економічного знання буде враховувати ефект „зворотного зв'язку”, без якого дослідження, що проводяться державними академічними інститутами, напевне, перетворяться у відірване від життя теоретизування, що в умовах обмежених фінансових ресурсів буде дуже дорого коштувати країні. Але такий підхід вимагає кардинального перегляду як структури, обсягів і напрямків фінансування науки, так і критеріїв оцінки рівня наукових досліджень в усіх ланках системи економічного знання. Зрозуміло, що реалізація даних напрямків не повинна бути лінійною і поетапною, а здійснюватися паралельно, бути інтерактивною системою, що зможе привести до створення функціональних мереж і заложити підґрунтя для формування національної системи інновацій з деякими елементами регіональних інноваційних систем у адміністративних центрах, які активно включаться в дослідження і розробки.

Складність проведення регіональних досліджень, а отже, і створення мереж полягає у неможливості широкого копіювання досвіду. Так, одна із найбільш спірних дискусій відносно сучасного регіонального економічного розвитку пов'язана з тим, як економіка знань функціонує у менш успішних регіонах. У цілому теорія „нової економіки” спершу розроблялася, посилаючись на розвиток таких „зразкових” регіонів, як Кремнієва долина у США, Кембридж у Великобританії і Кембридж у США. Проте високотехнологічні промислові комплекси, що характеризують ці зразкові регіони, рідко існують у менш успішних регіонах, особливо у старих промислових районах Європи. Але, не враховуючи цього факту, більшість академічних досліджень сфокусувалося на пошуках у цих районах різноманітних рис таких комплексів; вони „виявляли” такі риси і приходили до висновку, що менш успішні регіони перебувають на шляху поліпшення їхнього функціонування. Логіка подібних досліджень підказувала і відповідний висновок – „рецептом” для периферійних регіонів у досягненні їх мети, тобто процвітання, є імітування моделей розвитку більш успішних регіонів. Проте критичний аналіз такого „інституціонального запозичення” показав, що менш успішні регіони перебувають у „стані наздоганяючих” (catching-up position) з причини використання зразковими регіонами комплексу (а не окремих елементів) властивих тільки їм спеціалізованих факторів, що загалом робить копіювання інституціональних трансформацій марним заняттям.

Необхідно також усвідомлювати, що ринковий прагматизм вимагає чіткої ідентифікації пріоритетних фундаментальних і прикладних дослідницьких проблем. Сьогодні в Україні усе більше з'являється досліджень, пов'язаних з проблематикою інформаційного суспільства і економіки знань. Але переважна більшість із них не націлена на вирішення проблем зростання конкурентоспроможності економіки і не має на меті створення тих чи інших організаційних чи „естетичних” прикладних технологій

як для рівня національної економіки, так і для окремих галузево-територіальних комплексів.

На рівні реалізації стратегії соціально-економічного розвитку країни однією із таких найважливіших проблем є вибір моделі розвитку економіки, яка б орієнтувалася на перспективу створення робочих місць. У теорії існує два підходи, реалізація яких може привести відповідно до створення або економіки знань „для обраних”, або економіки знань „для всіх”. Першу економічну модель можна отримати, впроваджуючи неоліберальну концепцію розвитку економіки або так званий „економічний дарвінізм”. Інший варіант розвитку намагаються реалізувати ряд європейських країн, політика яких базується на концепції „асоційованої економіки” і теоріях „інноваційного середовища” та „узгодженої (коопераційної) конкуренції”.

Перший шлях розвитку (назвемо його „економіка, що базується на знаннях”) простіший з точки зору державного регулювання. Але якщо навіть не враховувати такий аспект проблеми, як соціальна справедливість, і підійти до формування „нової економіки” чисто прагматично, то необхідно розуміти, що в умовах утвердження такої моделі економічний розвиток буде супроводжуватися постійними соціально-політичними конфліктами. З іншого боку, у такій моделі відсутні чинники, які б дозволяли навіть на рівні теоретичної абстракції назвати економіку „ною”. Крім нетрадиційних для індустріальної епохи виробничих ресурсів (інформації і знання) і домінуючих технологій (інформаційно-комунікаційних, біо- і нанотехнологій), вона суттєво не відрізняється від останньої з точки зору її цільової функції. Просто зміст і характер праці, усе більша її інтелектуалізація в умовах „економіки, що базується на знаннях”, з одного боку, виключають примітивні „варварські” методи стимулювання продуктивності праці, а з іншого – посилення психологічного виснаження і стресів серед „інтелектуальних пролетарів”, особливо на фоні жебрацького існування широких мас населення у слабо розвинутих країнах, ніким не сприймається як серйозна соціально-економічна проблема.

Альтернативний шлях розвитку (назвемо його „економіка знань”) більш складний з точки зору координації діяльності економічних агентів. Крім того, поки що не існує практичного підтвердження, що функціонування такої моделі не приведе до зниження ефективності економіки, а в результаті – і до зниження рівня зайнятості населення. Способом, здатним сформувати „економіку знань”, може стати створення конкурентного інноваційного середовища і умов для самореалізації сутнісних сил особистості, здатних стимулювати і підтримувати масову творчість населення. Подібний шлях формування „економіки знань” можна описати так: збереження високих і стабільних темпів економічного зростання за умов підвищення продуктивності праці і зростання конкурентоспроможності економіки „можливе у тому випадку, якщо відбуватимуться процеси, за допомогою яких активізуватимуться маси населення. Енергія цих мас зможе реалізуватися насамперед в економічному відношенні за сучасної власної, в тому числі й технологічної культури, яка визначалася і визначатиметься, особливо на перспективу, освітою, науково-технічними новаціями, підприємництвом, завдяки чому можливі рівноправне співробітництво та конкуренція в сучасному глобальному світі” [5, с. 4].

Однак залишається відкритим питання, як досягти такого стану в умовах посилення глобальної конкуренції, яка змусить підприємців залучати у виробництво і управління незначну кількість висококваліфікованих спеціалістів – „зірок”, здатних за наявності розвинутої системи створення, передачі і трансферу знання витіснити із ринку праці

робочу силу зі звичайними здібностями. Особливо ця тенденція буде прискорюватися з розвитком „віртуальних” корпорацій, організацій, що використовують високі технології і мають кваліфікований персонал, здатний трансформуватися і за необхідності модифікувати форми своєї діяльності в масштабі реального часу. Так, наприклад, Л. Едвінсон і М. Мелоун стверджують, що процес створення подібних компаній приведе до скорочення керівного персоналу середньої ланки і заміни його різними комунікаційними системами і базами даних [6, с. 443].

У подібних умовах владним структурам доведеться вирішувати не проблеми, пов’язані із розбудовою „економіки знань”, тобто економіки „для всіх”, а проблему, „скільки творчих людей потребує суспільство, щоб функціонувати” [9]. Але в такому разі суспільство постійно буде змушене вирішувати і інше питання: що робити із людьми, які не мають знань і умінь? Вивозити їх із країни? Страчувати? [6, с. 169]. Тому вирішення проблеми зайнятості населення буде залежати, напевно, від того, у якій мірі держава і національні підприємства зможуть завдяки підвищенню конкурентоспроможності економіки вибороти для країни „рівноправне співробітництво у сучасному глобальному світі”.

Іншою, не менш важливою проблемою, що пронизує усі рівні і сфери економіки, є дослідження типів знання, аналіз яких є надзвичайно важливим з точки зору ефективного функціонування „нової економіки”. Головною серед подібних проблем є дослідження можливостей і рівня кодування, передачі і використання так званого „неявного” (“tacit”) знання.

Найбільш поширеною класифікацією знання є його поділ на „пропозиційне” та „процедурне”. Пропозиційне, або декларативне, знання є близьким до поняття „інформація”, а тому його зазвичай визначають терміном „знаю-що” (“know-what”). Цей тип знання можна легко запрограмувати та передавати через інформаційно-комунікаційні мережі. Тому його ще називають кодифікованим (“codified”) знанням. У цьому полягає головна його відмінність від процедурного знання, яке пов’язане з уміньми здійснювати діяльність, а тому його зазвичай визначають терміном „знаю-як” (“know-how”). Цей тип знання переважно є „неявним”, а тому його важко формалізувати та програмувати, а отже, передавати і використовувати. Визначальна роль процедурного знання полягає у тому, що воно ефективно може використовуватися для вирішення соціально-економічних, організаційних та технологічних проблем, що виникають.

Неявне знання складається часто зі звичок і культури, які не усвідомлюються людьми. Звідси і випливає основна проблема менеджменту знання, яка полягає у тому, що особи, які володіють специфічним і важливим неявним знанням, можуть бути нездатними його формулювати і передавати. Для кращого розуміння специфіки неявного знання наведемо один із афоризмів автора цього терміна, М. Поланьї: „Ми знаємо набагато більше, ніж ми можемо розповісти” [Цит. за: 8]. Таким чином, неявне знання неможливо отримати без навчання, а тому потенційно воно може бути стабільною конкурентоспроможною перевагою. Завдяки цим якостям неявного знання у фірм зростає потреба в поширенні і об’єднанні його різноманітних елементів, що є однією із найважливіших причин створення інноваційних мереж.

У цілому, завдяки кодифікації, знання все більше отримує властивості товару. Крім того, завдяки кодифікації полегшуються ринкові трансакції, прискорюється дифузія знання, а також зменшується значення додаткових інвестицій для отримання нового знання. Усе більше зростає значення знання „зашифрованого” у публікаціях, патентах і

інших джерелах, кількість яких збільшується і які стають більш доступнішими для кодування, передачі і використання завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям. При цьому зашифроване знання може розглядатися як матеріал, який потрібно перетворювати, а неявне знання, особливо „ноу-хау”, – як засіб для обробки цього матеріалу. Можливість відбирати необхідну й ігнорувати неважливу інформацію, ідентифікувати масиви інформації, інтерпретувати і розшифровувати їх, а також уміння навчатися нових здібностей стає товаром, на який, в умовах утвердження економіки знань, усе більше зростає попит.

Таким чином, освіта стає центральною ланкою економіки знань, а „навчення” („*learning*”)², або *отримання здібностей* – головним засобом індивідуального і організаційного розвитку. Останнє не є якоюсь далекою перспективою. Уже сьогодні університетами багатьох країнах світу здійснюється підготовка спеціалістів з „менеджменту знання”, на яких усе більше зростає попит на ринках праці. Подібні тенденції необхідно враховувати і нашим університетам, які почнуть стикатися із проблемою, коли студенти зажадають не тільки формальної освіти і уміння здобувати і додавати нове теоретичне й аналітичне знання, а все більше будуть готові платити за свої здібності оперувати кодифікованим і неявним знанням.

Управління знанням – це не окремо узятий програмний продукт з підтримки бази даних, це стратегія управління державою, регіоном, підприємством, орієнтована на розвиток і максимальне використання свого інтелектуального потенціалу [10, с. 85]. Тому організація такого навчального процесу набагато складніша, ніж просто здобування формальної освіти. Тут на перше місце виходить принцип „навчення – через практичну діяльність” („*learning-by-doing*”). Основне завдання подібного процесу навчання – це, з одного боку, перетворення неявного знання у зашифроване, а з іншого – уміння оперувати зашифрованим неявним знанням, що досягається апробацією отриманих навичок на практиці, де відкриваються нові типи неявного знання. Іншими словами, традиційні підходи змінюються принципами інноваційної освіти. Але перехід на принципи інноваційної освіти можливий лише за умови, коли одним із найважливіших напрямків організаційних інновацій на підприємствах стане тісне і неформальне співробітництво з навчальними закладами як засіб підвищення „базової компетенції” (core competence) і удосконалення менеджменту для впровадження нових технологій. Наступним кроком пристосування до реалій глобальної економіки знань повинно стати об'єднання в інноваційні мережі, в яких інтерактивне (діалогове) навчення буде охоплювати не тільки навчальні заклади і виробників, але й споживачів товарів та послуг.

- 1 *Стратегія економічного і соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки*//www.niss.gov.ua.
- 2 *Freeman C. Technology and Economic Performance: Lessons from Japan.* – London: Pinter, 1987.
- 3 *Lundvall B-E. National Innovation Systems: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning.* – London: Pinter, 1992.
- 4 *Competing in the Global Economy: The Innovation Challenge*// www.dti.gov.uk.
- 5 *Гесць В. Характер перехідних процесів до економіки знань*//Економіка України. – 2004. – № 4, С. 4-14.

² Запозичимо цей термін із теорії „соціального навчення” як такий, що найкраще передає сутність процесу навчання, вираженого англійським „learning”.

Розділ 2 Інноваційні процеси в економіці

- 6 *Новая* постиндустриальная волна на Западе. Антология/Под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999.
- 7 *Портер М.* Международная конкуренция: Пер. с англ./Под ред. В.Д. Щеглинина. – М.: Международные отношения, 1993.
- 8 *Knowledge Economy*// www.wikipedia.org/.
- 9 *Information Society*//www.wikipedia.org/.
- 10 *Глухов В., Коробко С., Маринина Т.* Экономика знаний: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2003.

Отримано 07.09.2005 р.

И.В. Крапивный

Роль организационных инноваций в формировании экономики знаний

В данной статье автор определяет ключевые факторы успешного инновационного развития в условиях формирования экономики знаний. Одним из таких факторов являются организационные инновации, которые играют важную роль в создании инновационных сетей. В статье также показано возрастающее значение способности создавать и использовать знания для конкурентоспособности предприятий.